Ελληνική γλώσσα – Η οικουμενική της διάσταση και επίδραση

Η επίδραση που έχει ασκήσει η ελληνική γλώσσα στο ευρωπαϊκό λεξιλόγιο και ιδιαιτέρως στην αγγλική είναι εν μέρει μόνο γνωστή και δυστυχώς μη συστηματικά καταγεγραμμένη και τεκμηριωμένη.
Η πλειοψηφία των ξένων επιστημόνων γνωρίζει και αναγνωρίζει το θεμελιώδη ρόλο που έχει παίξει η ελληνική στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του κλάδου τους.
Αυτό όμως περιορίζεται στον κλάδο του καθενός γιατί δεν υπάρχει μια σφαιρική εικόνα της επίδρασής της σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους.

Ελληνικές λέξεις σε ξενόγλωσσα λεξικά
Παρακάμπτοντας τις αόριστες τοποθετήσεις, οι οποίες μπορεί να είναι επιδεκτικές παρερμηνειών, θα γίνει αναφορά σε συγκεκριμένα στοιχεία και αριθμούς για να δωθεί μια ακριβής εικόνα της ελληνικής επίδρασης:

α. Στα γενικά λεξικά της αγγλικής, ο αριθμός των ελληνικών λέξεων κυμαίνεται από 5.000-8.500 λέξεις που αντιπροσωπεύουν το 15-21% ανάλογα με το επίπεδο του λεξικού το οποίο επιλέγεται για σύγκριση. Όσο καλύτερο είναι το λεξικό, τόσο υψηλότερη είναι η συμμετοχή της ελληνικής.

β. Στο Merrian Webster, το πληρέστερο σήμερα αμερικανικό λεξικό, σε σύνολο 166.724 λέξεων η συμμετοχή σε αμιγείς ελληνικές λέξεις είναι 42.914, αριθμός που αντιστοιχεί στο 25,73%. Η μία στις τέσσερις λέξεις του είναι αμιγώς ελληνική.

γ. Στην ιατρική ορολογία, με βάση το έγκυρο λεξικό Dorland, σε σύνολο 46.251 λέξεων, οι αμιγείς ελληνικές λέξεις είναι 24.862, αριθμός που αντιστοιχεί στο 53,75%. Αν προσθέσουμε και τις λέξεις που κατά το ήμισυ είναι ελληνικές, ώς προς το πρώτο ή το δεύτερο συνθετικό τους, τότε το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 68%.

δ. Ως προς τη Διεθνή Επιστημονική Ορολογία, π.χ. του μεγάλου κλάδου της Ζωολογίας. Με βάση το Nomenclator Zoologicus, το οποίο αποτελεί την επίσημη διεθνή επιστημονική ονοματολογία των γενών των ζώων όλων των ειδών (ερπετών, θηλαστικών, πτηνών, εντόμων, ψαριών κ.λπ.) τα οποία έχουν

ανακαλυφθεί μέχρι το 1994, δηλαδή 337.789 γένη ζώων, η ελληνική συμμετοχή ανέρχεται σε 195.779 λέξεις, αριθμός που αντιστοιχεί σε 57,96%.

Το 58% της ονοματολογίας των ζώων αποτελείται από ελληνικές λέξεις ή ελληνογενείς και το 42% από όλες τις άλλες γλώσσες του κόσμου. Αν κι εδώ προσθέσουμε τις κατά το ήμισυ ελληνικές λέξεις, τότε το ποσοστό ανέρχεται στο 73%. Παρά την εκπληκτική αυτή ελληνική αυμμετοχή, η αδράνειά μας έχει επιτρέψει να καθιερωθεί διεθνώς η εσφαλμένη αντίληψη ότι στη Ζωολογία επικρατεί δήθεν η Λατινική ορολογία.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστούν τα εξής:

– Η ετυμολογία των λέξεων που κατεγράφησαν κι ερμηνεύτηκαν δεν έχει βασισθεί σε προσωπικές ερμηνείες αλλά στο τι αναγνωρίζουν οι Άγγλοι και Αμερικανοί ως ελληνικής προέλευσης στα εγκυρότερα λεξικά τους.

– Λέξεις της Αρχαίας Ελληνικής που αποδεδειγμένα ήταν δάνεια από άλλες γλώσσες, δεν έχουν συμπεριληφθεί, όπως οι περσικές αγγαρεία (angary), παράδεισος (paradise), ή εβραϊκές όπως ο σατανάς (satan) κ.λπ.

– Ένα στοιχείο που πρέπει να έχουμε υπ’ όψη μας είναι ότι τα περισσότερα λεξικά πλην της Οξφόρδης, χωρίς αυτό να εξαιρείται απόλυτα, σταματούν την ετυμολογία των λέξεων στη λατινική ρίζα και δεν αναφέρουν αν αυτή προήλθε από την ελληνική. Η τακτική αυτή είναι τέτοιας έκτασης που δημιουργεί την εντύπωση συστηματικής παραπληροφόρησης, αφού πρόκειται για μερικές χιλιάδες λέξεων. Η ετυμολογία αυτών των λέξεων, διασταυρώθηκε με το ετυμολογικό λεξικό της λατινικής των Lewis & Short της Οξφόρδης. Το λεξικό αυτό περιλαμβάνει 10.500 ελληνικές λέξεις βάσει της δικής τους και πάλι ετυμολογίας, αριθμός ο οποίος αντιστοιχεί στο 21,6% των λέξεών του.

Για να εκτιμηθεί η σημασία των 42.914 ελληνικών λέξεων του Webster, αξίζει να αναφερθεί ότι στο ίδιο λεξικό η αγγλική έχει δανεισθεί 57 λέξεις από την τουρκική και 34 λέξεις από τις σλαβικές γλώσσες.

Η γένεση και η εξέλιξη της επίδρασης της ελληνικής γλώσσας

Μετά από αυτά προκύπτει το ερώτημα «πώς προκλήθηκε η επίδραση αυτή;». Η ελληνική γλώσσα επηρεάσθηκε από την τουρκική, γιατί υπήρξαν 400 χρόνια τουρκικής κατοχής (και 500 χρόνια για τη Β. Ελλάδα). Οι Έλληνες όμως δεν κατέκτησαν ποτέ την Αγγλία. Με ποιο τρόπο η αγγλική γλώσσα δανείσθηκε τόσες

ελληνικές λέξεις;

Ιστορικά, η επίδραση αυτή έγινε στα εξής στάδια:

Μέσω της λατινικής: Είναι γνωστό ότι από το 800-500 π.Χ. οι Έλληνες αποίκισαν τη νότιο Ιταλία. Τον 8ο αιώνα οι Χαλκιδείς άποικοι μετέφεραν έναν τύπο αλφαβήτου στους Ρωμαίους, αυτό που σήμερα είναι γνωστό ως λατινικό αλφάβητο.

Το 146 π.Χ. οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα και δημιουργούν τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία κατακτώντας προοδευτικά μεγάλο τμήμα της Ευρώπης, της Μικράς Ασίας και της Βορείου Αφρικής. Λόγω της ανωτερότητας όμως του ελληνικού πολιτισμού, οι Ρωμαίοι δέχονται την επίδρασή του και φυσικά δέχονται την επίδραση της ελληνικής γλώσσας, όπως αποδεικνύεται από το Λατινικό Λεξικό των Lewis & Short που προαναφέρθηκε.

Οι Ρωμαίοι εκρωμαΐζουν τους λαούς που κατακτούν και μέσα στην έννοια του εκρωμαϊσμού περιλαμβάνεται και η επίδραση της γλώσσας. Έτσι, οι ελληνικές λέξεις που είχαν περάσει στο λεξιλόγιο της λατινικής περνούν ασυναίσθητα στο λεξιλόγιο των ευρωπαϊκών λαών που έχουν κατακτήσει.

Από τον 3ο αιώνα π.Χ. μέχρι τον 2ο αιώνα μ.Χ. η ελληνική ήταν η γλώσσα του πολιτισμού και των εμπορικών συναλλαγών (lingua franca), εκτιμάται δε, ότι σε όλη τη Μεσόγειο μιλούσαν και διάβαζαν ή οπωσδήποτε καταλάβαιναν ελληνικά. Ο Durant στην «Παγκόσμιο Ιστορία Πολιτισμού» (Τόμος Γ, σελ.278) υπολογίζει ότι μόνο την περίοδο του Αυγούστου ενσωματώθηκαν στη λατινική 10.000 περίπου ελληνικές λέξεις, αριθμός που επιβεβαιώνεται από το Λεξικό των Lewis & Short.

Το 55 π.Χ. οι Ρωμαίοι κατακτούν την Αγγλία, την οποία κράτησαν υπό την κατοχή τους μέχρι το 410 μ.Χ. Την περίοδο αυτή του εκρωμαϊσμού των Κελτών, οι ελληνικές λέξεις που είχαν περάσει στη λατινική, περνούν στην αγγλική.

Με τη διδασκαλία του Χριστιανισμού: Το 597 ο Άγιος Αυγουστίνος μεταβαίνει στην Αγγλία για να εκχριστιανίσει τους Άγγλους. Το Ευαγγέλιο όμως είναι γραμμένο στα ελληνικά και λέξεις που περιέχονται σε αυτό και δεν υπάρχουν στην αγγλική υιοθετούνται αναγκαστικά από την ελληνική π.χ. μάρτυρας (martyr), βάπτισμα (baptism).

Με την κατάκτηση της Αγγλίας από τους Νορμανδούς (1066-1362): Λέξεις που

είχαν προηγουμένως περάσει από τη λατινική στη γαλλική, περνούν με τη σειρά τους στην αγγλική.

Με την Αναγέννηση: Έλληνες λόγιοι διασκορπίζονται μέσω της Ιταλίας σε ολόκληρη την Ευρώπη και φθάνουν μέχρι την Αγγλία. Μέσω αυτών, οι Ευρωπαίοι ανακαλύπτουν την ελληνική Γραμματολογία και επειδή σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχουν οι αντίστοιχες λέξεις στο λεξιλόγιό τους, υιοθετούν την ελληνική, όπως η «εντελέχεια» του Αριστοτέλη που έγινε «entelechy».

Τα πρώτα γραπτά μνημεία σε ολοκληρωμένη μορφή κειμένων της γαλλικής γλώσσας εμφανίζονται τον 9ο-10ο αιώνα μ.Χ. Της ισπανικής και της αγγλικής τον 11ο αιώνα. Της πορτογαλικής τον 12ο αιώνα. Η αγγλική καθιερώνεται ως επίσημη γλώσσα μόλις το 1422 με διάταγμα του Ερρίκου του 5ου.

Το 1534 ο Μαρτίνος Λούθηρος αποφασίζει να μεταφράσει το Ευαγγέλιο απευθείας από το πρωτότυπο κείμενο της ελληνικής, επειδή το Βατικανό είχε παραφράσει και προσαρμόσει ορισμένα τμήματά του στη διδασκαλία της Καθολικής Εκκλησίας. Επειδή στη Γερμανία χρησιμοποιούσαν διάφορες διαλέκτους, αναγκάζεται να θέσει κανόνες γραμματικής και συντακτικού για τη γερμανική γλώσσα που δεν υπήρχαν και προτιμά να υιοθετήσει κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού της Αρχαίας Ελληνικής που ισχύουν μέχρι σήμερα. Ο Λούθηρος σήμερα τιμάται στη Γερμανία όχι μόνο ως θρησκευτικός μεταρρυθμιστής, αλλά και ως γλωσσικός μεταρρυθμιστής.

Με την ανάπτυξη των επιστημών (18ο-19ο αιώνας): Το 1734, ο Σουηδός επιστήμονας Carl Von Linnaeus στο έργο του «Systema Naturae», καθιερώνει τη διώνυμη ονοματολογία στα φυτά και τα ζώα αντιγράφοντας τα μέχρι τότε γνωστά είδη, που είχαν καταγραφεί από τον Αριστοτέλη, τον Θεόφραστο και τον Διοσκουρίδη.

Η μεταγραφή των ελληνικών λέξεων και ονομάτων με τους κανόνες της λατινικής και ιδιαιτέρως με τις λατινικές καταλήξεις και προφορά τους π.χ. το -ος σε -us (ρύγχος – rhynchus), το -ον σε -um (φύλλον – phyllum, θηρίον – therium) κ.λπ. είναι τα στοιχεία εκείνα που δημιούργησαν την παραπλανητική εικόνα υπέρ της λατινικής και εις βάρος της ελληνικής. Π.χ. η γνωστή φώκια «monachus» προφέρεται μονάχους αντί του ορθού «μοναχός». Την υποκατηγορία του αίματος τη λέμε «ρέζους» (rhesus) αντί «ρήσος», που ήταν ο βασιλιάς των Θρακών και σύμμαχος του Πριάμου στη Τροία, όνομα το οποίο δόθηκε στον πίθηκο «rhesus

macacus» που τα πειράματα σ’ αυτόν οδήγησαν στη δημιουργία της υποκατηγορίας του αίματος (θετικό, αρνητικό).

Το βάθος της επίδρασης

Το όλο θέμα της ελληνικής συμμετοχής, ωστόσο, δεν είναι θέμα μόνο ποσοτικό, δηλαδή μεγάλου αριθμού λέξεων που υπάρχουν στην αγγλική και στις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, αλλά κυρίως θέμα ποιοτικό για δύο κυρίως λόγους:

1. Οι βασικές έννοιες σκέψης και έκφρασης, αυτό που οι γλωσσολόγοι αποκαλούν “γλωσσολογικό κλειδί της κάθε γλώσσας”, είναι λέξεις που έχουν ληφθεί αυτούσιες από την Ελληνική πχ. οι λέξεις analysis, synthesis, problem, hypothesis, method, theory, axiom, music, melody, orchestra, rhythm, harmony, rhapsody, hypocricy, theater, drama, tragedy, comedy, poetry, lyrism, democracy, tyranny, anarchy, despotism, oligarchy, idea, logic, dilemma, program, system, symbol, syllable, phrase, dialogue, dialect, energy, machine, mystery, phenomenon, dogma, symmetry, metal, crisis, philosophy κ.λπ. Οι βασικές αυτές λέξεις ανέρχονται περίπου στις 500 και όπως οι ίδιοι αναγνωρίζουν, αν αφαιρεθούν από το λεξιλόγιό τους θα υπάρξει αδυναμία επικοινωνίας μεταξύ τους.

2. Οι βασικές λέξεις των κλάδων της επιστημονικής ορολογίας, όπως της Ιατρικής: άλγος, αρτηρία, αορτή, άρθρο, καρδιά, πάγκρεας, εγκέφαλος, δέρμα, αιμορραγία, οίδημα, οισοφάγος, περικάρδιο, περίνεο, περιτόναιο, υπόφυσις, εμφύσημα, ίκτερος, νεύρον, παράλυσις, παρέγχυμα, διάγνωσις, πρόγνωσις, επιληψία, σύμπτωμα, διάγνωσις, έγχυμα, αναισθησία, αγγείο, απόφυσις, χόνδρος, κολεός, κύστις, εφίδρωσις, έμβρυον, γάγγλιον, γένεσις, υστέρα, λάρυγξ, φάρυγξ, νεφρός, ουρήθρα, φάρμακον, θεραπεία, κ.λπ.

της Βοτανολογίας: βοτάνι, βλαστός, βρύον, βολβός, κάλυξ, καρπός, κοτύλη, κοτυληδών, δένδρον, λειχήν, μύκης, νήμα, παράσιτον, πέταλον, φύλλον, φυτόν, πτέρις, ρίζα, σπέρμα, σκόρος, θαλλός, στήμων, θάμνος, θήκη κ. λπ.

της Ζωολογίας: αίλουρος, σαύρος, όρνις, ιχθύς, βάτραχος, βράγχια, δελφίν, κοράλλιο, δίπτερος, έχινος, έντομο, ερπετόν, όφις, όστρακον, πέρκη, πελεκάνος, κήτος, πίθηκος, πτερόν, πτερύγιον, πτηνόν, ράμφος, ρύγχος, σκώληξ, σπόγγος, θηρίον, ζώον κ.λπ.

Η επίδραση της ελληνικής επεκτείνεται ακόμη:

α) Στα 190 κύρια ονόματα ανδρών και γυναικών, όπως Alexander, Andrew,

Christopher, Eugene, Irene, Margaret κ.λπ.

β) Στη μετάφραση 62 παροιμιακών φράσεων και αποφθεγμάτων που πλουτίζουν την έκφραση και ομορφαίνουν το ύφος, με το ίδιο εννοιολογικό περιεχόμενο που τις χρησιμοποιούμε κι εμείς π.χ.:

- Λέμε «πάρθια βέλη», λένε «parthian shots».
- Λέμε «υπό την αιγίδα», λένε «under the aegis».
- Λέμε «Εις τας αγκάλας του Μορφέως», λένε «in the arms of Morpheus».

γ) Στην υιοθέτηση άνω των 200 λέξεων της Μυθολογίας και της Ιστορίας μας, προσδίδοντας στη λέξη την έννοια των ιδιοτήτων και χαρακτηριστικό του ήρωα ή του ατόμου, π.χ.:

- Η λέξη «mentor», σημαίνει σοφός και συνετός. Προέρχεται από τον Μέντωρα, τον φίλο του Οδυσσέα, στον οποίο είχε εμπιστευθεί την εκπαίδευση του γιου του Τηλέμαχου, όταν έφυγε για την Τροία.
- Η λέξη «nestor», σημαίνει σοφός και συνετός, μελίρρυτος ρήτορας. Προέρχεται από τον Νέστορα, τον γέροντα από την Πύλο που διακρίθηκε στην Τροία για τη σύνεση και τη ρητορική του δεινότητα.
- – Η λέξη «nemesis» χρησιμοποιείται ως συνώνυμο της Θείας Δίκης. Μεγάλο τμήμα της μυθολογίας μας ζει μέσα από τη χρήση αυτών των ονομάτων.

δ) στην τήρηση και το σεβασμό της παράδοσης και των κανόνων της ελληνικής γλώσσας.

Είναι ανακριβής ο ισχυρισμός ορισμένων ότι οι ξένοι τις ελληνικές λέξεις που δανείσθηκαν και δανείζονται τις γράφουν όπως θέλουν. Το σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ιδιαιτέρως, όχι μόνο γιατί αποτελεί ένα επιχείρημα για την καθιέρωση του μονοτονικού και την περαιτέρω απλοποίηση της γλώσσας μας, αλλά γιατί έχει λειτουργήσει αντίστροφα, με αποτέλεσμα να μεταγράφονται τα ελληνικά ονόματα σε επίσημους χάρτες, πινακίδες εθνικών οδών, διαβατήρια, επωνυμίες επιχειρήσεων κ.λπ, όπως θέλει ο καθένας, γενόμενοι καταγέλαστοι για την ανορθογραφία μας.

1. Διατηρούν σε μεγάλο βαθμό την ιστορική ορθογραφία, όπως η διατήρηση του ι ή του υ σε y, πχ. δίκτυον – dictyum. Του ει πχ. oneirocrisy, με ορισμένες εξαιρέσεις απλοποίησης των διφθόγγων οι σε e (οίδημα – edema) του ει σε ι, χωρίς ωστόσο

να θεωρείται λάθος και η γραφή με το oe (oedema) ή του ei (cheilus, chilus).

2. Διατηρούν την προφορά του ω πχ. ο ήρως προφέρεται χήροου, η νεύρωσις νιουρόουσις κ.λπ.

3. Διατηρούν σύνθετα σύμφωνα ή συμφωνικά συμπλέγματα, παρά το γεγονός ότι δεν τα προφέρουν, αρνούμενοι να ακολουθήσουν τη φωνητική ορθογραφία όπως:

- Το ψ σε ps, όπως psychology, psychiatry, pseudonym
- το πν σε pn, όπως pneumonia, pneumatic
- το σθμ σε sthm, όπως asthma, isthmus, χωρίς να προφέρεται το «θ».

4. διατηρούν τους ελληνικούς πληθυντικούς, παρά το ότι για όλους τους ξένους είναι κάτι το εξαιρετικά δύσκολο, π.χ. hepatitis-hepatitides, phalanx-phalanges, mesonephros-mesonephroi, stoma-stomata, criterion-criteria.

Παρά τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, τα έγκυρα λεξικά τους παραθέτουν τον ορθό ελληνικό πληθυντικό αυτών των λέξεων και ουδείς διανοήθηκε να τους καταργήσει απλοποιώντας τους.

5. Στην τήρηση κανόνων της Ελληνικής Γραμματικής ως προς τη δημιουργία σύνθετων λέξεων π.χ. γυνή+μορφή=gynecomorphy, βάτραχος+φοβία=batrachophobia.

6. Στη διατήρηση των δασυνόμενων λέξεων με την προσθήκη του h. Με εξαίρεση την ιταλική, το h διατηρείται από την αγγλική, γαλλική, γερμανική, πορτογαλική, ισπανική, από μη λατινιγενείς γλώσσες όπως η ουγγρική και η τουρκική, καθώς επίσης και από όλη τη διεθνή επιστημονική ορολογία.

Επειδή μπορεί να νομίσει κάποιος ότι μιλάμε μόνο για μερικές δεκάδες λέξεων, αξίζει να αναφερθεί ότι μόνο στη Ζωολογία οι δασυνόμενες ελληνικές λέξεις ανέρχονται σε 11.313 λέξεις ενώ στην Ιατρική σε 2.233 λέξεις. Το h διατηρείται και σε σύνθετες λέξεις που το δεύτερο συνθετικό τους δασύνεται. 'Ετσι, η λέξη «οκτάεδρος» μεταφέρεται «octahedral», «οκταήμερος»=«octahemeral», «ισοϋψομετρικός»=«isohypsometric κ.ο.κ.

Εάν δε γίνει κάποιο λάθος και μια δασυνόμενη λέξη γραφεί χωρίς το h, αυτό τονίζεται, π.χ. Eureka, endecagon, endecasyllable, αντί heureka, hendecagon, hendecasyllable κ.λπ. Όπως και το αντίθετο με τη λέξη «αλκυών», την οποία εδάσυναν (halcyon), γιατί νόμιζαν ότι προέρχεται από το άλς, αλός =

θάλασσα+κυώ=κυοφορώ.

Τα άτομα που αγνοούν την έννοια και το ποιες λέξεις δασύνονται, δυσκολεύονται να ετυμολογήσουν λέξεις όπως «αφαλάτωση», «έφιππος», «καχεξία» κ.λπ. αλλά και αντίστοιχες αγγλικές όπως «cachemia» (κακός+αίμα), «cachelcosis» (κακός+έλκος), «othaematomia» (ους, ωτός+αίμα) κ.λπ.

Η αποκοπή από την ετυμολογία των λέξεων δεν θα οδηγήσει μόνο σε μια στρέβλωση της γλώσσας αλλά και στη μείωση της γλωσσοπλαστικής μας ικανότητας. Αφαιρείται επίσης και η δυνατότητα από τις επόμενες γενιές να αναγνωρίζουν λέξεις της δικής τους γλώσσας που δανείσθηκαν οι ξένες γλώσσες και στον εξευτελισμό να μη γνωρίζουν τον ορθό τρόπο γραφής, ακόμη και του ονόματος της πατρίδας τους, γράφοντας ELLAS αντί HELLAS.

Πηγή: abnet.agrino.org